

Informacinis pranešimas

iš ES narkotikų stebėsenos agentūros Lisabonoje

2017 M. EUROPOS NARKOTIKŲ VARTOJIMO PAPLITIMO ATASKAITA. PAGRINDINIAI AKCENTAI

EMCDDA atkreipia dėmesį į didėjančią naujų ir įsitvirtinusių medžiagų keliamą grėsmę

(2017 6 6, LISABONA **NESKELBTI iki 12.45 val. Vidurio Europos laiku/11.45 val. Lisabonos laiku**)

Didėjantis mirties nuo perdozavimo atvejų skaičius, tolesnis naujų psichoaktyviųjų medžiagų prieinamumas ir didėjanti labai stiprių sintetinių opioidų grėsmė sveikatai — problemos, į kurias atkreipia dėmesį **ES narkotikų stebėsenos agentūra (EMCDDA)**, šiandien **Briuselyje** paskelbusi savo **2017 m. Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaitą. Tendencijos ir pokyčiai** ⁽¹⁾. Savo metinėje apžvalgoje agentūra taip pat analizuoja didėjančio kokaino prieinamumo požymius, su kanapėmis susijusios politikos pokyčius ir medžiagų vartojimo paplitimą tarp mokinių. Kadangi su narkotikais susijusias Europos problemas vis labiau veikia tarptautiniai pokyčiai, analizuojant atsižvelgiama į pasaulinį kontekstą.

Dimitris Avramopoulos, už migraciją, vidaus reikalus ir pilietiškumą atsakingas Europos Komisijos narys, sako: „Narkotikų problemos poveikis tebėra didelis iššūkis Europos šalių visuomenėms. Neteisėtų narkotikų nors kartą gyvenime yra bandę daugiau kaip 93 mln. europiečių, o mirties nuo perdozavimo atvejų skaičius tebedidėja trečius metus iš eilės. Man itin neramu dėl to, kad su daugybe naujų ir pavojingų narkotikų susiduria jaunimas. 2009–2016 m. Europoje aptikti 25 labai stiprūs sintetiniai opioidai. Daugybei tūkstančių dozių pagaminti pakanka labai nedidelio jų kiekio, todėl didėja jų keliamą grėsmę sveikatai. Metinėje Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaitoje mums pateikiama reikiama analizė, gairės ir priemonės, kad galėtume drauge kovoti su šia grėsme Europoje, – ne tik apsaugoti mūsų piliečių sveikatą, bet ir užkirsti kelią didžiuliam iš narkotikų gaunamam pelniui, kuris galiausiai atsiduria organizuotų Europoje ir už jos ribų veikiančių nusikalstamų grupių kišenėse.“

Trečius metus iš eilės didėjantis mirties nuo perdozavimo atvejų skaičius

Šiandien paskelbtoje ataskaitoje atkreipiamas dėmesys į susirūpinimą dėl didėjančio mirties nuo narkotikų perdozavimo atvejų skaičiaus Europoje – jis didėja trečius metus iš eilės. 2015 m. Europoje nustatytas apytiksliai 8 441 – daugiausia su heroinu ir kitais opioidais susijęs – mirties nuo perdozavimo atvejis (28 ES valstybėse narėse, Turkijoje ir Norvegijoje; infografikas, 77 p.), taigi šis skaičius, palyginti su apytiksliai 7 950 mirties atvejų trisdešimtyje šalių 2014 m., padidėjo 6 proc. Apie padidėjimą pranešta beveik visose amžiaus grupėse (3.12 pav.). Apie 2015 m. pagausėjusius mirties nuo perdozavimo atvejus pranešta **Vokietijoje, Lietuvoje, Nyderlanduose, Švedijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Turkijoje**. 1,3 mln. Europos probleminių opioidų vartotojų yra vieni pažeidžiamiausių.

Toksikologinėse ataskaitose taip pat nuolat minimi pakaitiniam gydymui skirti opioidai, pirmiausia – metadonas ir buprenorfinas. Remiantis naujausiais duomenimis, **Danijoje, Airijoje, Prancūzijoje ir Kroatijoje** užregistruotų su metadonu susijusių mirties atvejų skaičius viršijo su heroinu susijusių mirties atvejų skaičių, – iš to matyti, kad, siekiant išvengti neteisėto šių medžiagų vartojimo, svarbu laikytis gerosios klinikinės praktikos ⁽²⁾.

Imantis intervencinių priemonių, kuriomis siekiama išvengti perdozavimo atvejų Europoje, įrengiamos prižiūrimos narkotikų vartojimo patalpos (NVP) ir opioidų vartotojams, jų partneriams bei šeimos nariams į namus išduodamas naloksonas (opioidų perdozavimą neutralizuojantis vaistas ⁽³⁾). NVP dabar veikia

šešiose ES šalyse (DK, DE, ES, FR, LU, NL) ir **Norvegijoje** (šiose septyniose šalyse iš viso veikia 78 patalpos) ⁽⁴⁾. Naloksono išdavimo į namus programos šiuo metu taikomos **devyniose ES šalyse** (DK, DE, EE, IE, ES, FR, IT, LT, UK) ir **Norvegijoje** ⁽⁵⁾.

Naujų narkotikų randasi lėčiau, bet galimybė jų įsigyti apskritai tebėra didelė

Naujos psichoaktyviosios medžiagos (NPM arba nauji narkotikai) tebėra didelė Europos visuomenės sveikatos problema. Jos nepatenka į tarptautinių narkotikų kontrolės priemonių taikymo sritį ir apima įvairias sintetines medžiagas, įskaitant kanabinoidus, katinonus, opioidus ir benzodiazepinus.

2016 m., naudojantis **ES ankstyvojo perspėjimo sistema (APS)**, pirmą kartą aptiktos 66 NPM, t. y. po daugiau kaip vieną per savaitę (1.10 pav.). Iš šio skaičiaus matyti, kad naujų medžiagų rinkai pateikiama mažiau – 2015 m. buvo aptiktos 98 medžiagos –, bet bendrasis dabar galimų įsigyti medžiagų skaičius tebėra didelis. Iki 2016 m. pabaigos **EMCDDA** stebėjo daugiau kaip 620 NPM (palyginti su maždaug 350 medžiagų 2013 m.).

Lėtesnį naujų medžiagų aptikimą Europoje galima sieti su įvairiais veiksniais. Kai kuriose valstybėse narėse naujais teisės aktais (pvz., visišku draudimu, bendrosiomis ir analoginėmis kontrolės priemonėmis) sukurta labiau ribojama teisinė aplinka, kurioje gamintojams gali būti teikiama mažiau paskatų žaisti su reguliavimo institucijomis „katę ir pelę“ stengiantis inovacijomis aplenkti kontrolės priemones. Šiam sulėtėjimui taip pat galėjo turėti įtakos teisės saugos operacijos ir NPM laboratorijoms **Kinijoje** taikomos kontrolės priemonės.

EMCDDA direktorius Alexis Goosdeel sako: „Iš naujausių mūsų rezultatų matyti, kad atsakomieji kovos su naujomis psichoaktyviosiomis medžiagomis veiksmai, pvz., nauji teisės aktai ir priemonės, taikomos pagrindinėse prekybos gatvėse įsikūrusiems parduotuvėms, kuriose parduodami šie produktai, gali turėti įtakos NPM radimuisi rinkoje. Vis dėlto, nors matyti teigiami lėtesnio tokių novatoriškų produktų kūrimo požymiai, galimybė įsigyti šių medžiagų apskritai tebėra didelė. Matome, kad parduodant šiuos narkotikus vis labiau slapstomasi, kad prekyba perkeliama į internetinę erdvę arba neteisėtą narkotikų rinką, taip pat sužinojome apie kelias neseniai pasirodžiusias labai stiprias medžiagas, su kuriomis buvo susieti mirties ir sunkaus apsinuodijimo atvejai.“

2015 m. per **APS** buvo pranešta apie beveik 80 000 NPM konfiskavimo atvejų (1.11 pav.). 2015 m. sintetiniai kanabinoidai ir sintetiniai katinonai kartu sudarė daugiau kaip 60 proc. (daugiau kaip 47 000) visų naujų medžiagų konfiskavimo atvejų. 2016 m. liepos mėn. **EMCDDA** įvertino sintetinio kanabinoido MDMB-CHMICA riziką (tai pirmasis sintetinis kanabinoidas, kuris buvo įvertintas). Šis vertinimas atliktas po to, kai per **APS** buvo pranešta apie žalingą su šio kanabinoido vartojimu susijusį poveikį (įskaitant apie 30 mirties atvejų). Atsižvelgiant į šį vertinimą, 2017 m. vasario mėn. šiai medžiagai nuspręsta taikyti Europos masto kontrolės priemones ⁽⁶⁾.

Prie šiandien paskelbtos ataskaitos pridėjama nauja **Didelę riziką keliančio narkotikų vartojimo ir naujų psichoaktyviųjų narkotikų** analizė, kurioje daugiausia dėmesio skiriama probleminiam NPM vartojimui įvairiose demografinėse grupėse, įskaitant opioidus ir amfetaminus besišvirkščiančius vartotojus; kalinius; benamius ir lytinių santykių su vyrais turinčius vyrus. Šioje ataskaitoje pirmiausia analizuojamas sintetinių katinonų, sintetinių kanabinoidų ir naujų sintetinių opioidų vartojimas, taip pat susijusi žala ir atsakomosios priemonės ⁽⁷⁾.

Nauji sintetiniai opioidai — tai labai stiprios medžiagos ir didėjanti grėsmė sveikatai

Europoje ir **Šiaurės Amerikoje** vis didesnę grėsmę sveikatai kelia labai stiprūs sintetiniai opioidai, imituojantys heroino ir morfino poveikį. Nors jie sudaro nedidelę rinkos dalį, vis dažniau pranešama apie šių medžiagų radimąsi ir žalą, įskaitant nemirtino apsinuodijimo ir mirties atvejus. 2009–2016 m. Europoje aptikti 25 nauji sintetiniai opioidai (18 iš jų buvo fentanilii).

Daugeliui tūkstančių gatvėse platinamų dozių pagaminti pakanka nedidelio naujų sintetinių opioidų kiekio, todėl jie gali būti lengvai gabenami ir paslepami, kelia didelį iššūkį narkotikų kontrolės tarnyboms ir yra

potencialiai patraukli prekė organizuoto nusikalstamumo grupėms. Jie aptinkami įvairaus pavidalo – daugiausia kaip milteliai, tabletės ir kapsulės, – o kai kurie iš jų šiuo metu gali būti įsigijami kaip skysčiai ir yra parduodami kaip nosies purškalai.

Labai griežtai tikrinami fentaniliai. Šios itin stiprios medžiagos – kai kurios jų gali būti daug kartų stipresnės už heroiną – sudarė daugiau kaip 60 proc. iš 600 naujų sintetinių opioidų konfiskavimo atvejų, apie kuriuos pranešta 2015 m. Vien 2016 m. per **APS** pirmą kartą pranešta apie aštuonis naujus fentanilius. Šios medžiagos kelia didelį apsinuodijimo pavojų ne tik vartotojams, bet ir tokiems asmenims kaip pašto, muitinės ir skubiosios pagalbos tarnybų darbuotojai, kurie šių narkotikų poveikį gali patirti atsitiktinai (pvz., per odą, kvėpavimo takus).

2017 m. pradžioje po to, kai buvo pranešta apie daugiau kaip 50 su fentaniliais susijusių mirties atvejų, **EMCDDA** atliko dviejų iš šių medžiagų (akriloilfentanilio ir furanilfentanilio) rizikos vertinimus ⁽⁸⁾. Dabar svarstoma galimybė kontroliuoti jas Europos lygmeniu ⁽⁹⁾. 2016 m. agentūra savo tinklui visoje Europoje pateikė penkis su šiais ir kitais naujais fentaniliais susijusius perspėjimus dėl sveikatos.

Didėjančio kokaino prieinamumo požymiai

Europoje dažniausiai vartojami neteisėti stimuliuojamieji narkotikai yra kokainas, MDMA (tablečių pavidalu jis kartais vadinamas ekstaziu) ir amfetaminai (amfetaminas ir metamfetaminas). Kokainas daugiau vartojamas Vakarų ir Pietų Europos šalyse – tai atspindi šio narkotiko patekimo į Europą uostus ir į ją vedančius kontrabandos kelius, – o amfetaminų vartojimas labiau paplitęs Šiaurės ir Rytų Europoje. Pastaraisiais metais randantis naujų stimulantų (pvz., fenetilaminų ir kationų), stimulantų rinka vis sudėtingėja.

Remiantis nuotekų stebėsenos ir konfiskavimo duomenimis bei duomenimis apie kainą bei grynumą, galima spėti, kad kai kuriuose Europos regionuose kokaino prieinamumas gali vėl didėti (2.4 pav.). 2014–2015 m. padidėjo ir konfiskavimo atvejų skaičius, ir konfiskuotas kiekis (1.6 pav.). 2015 m. ES pranešta apie maždaug 87 000 kokaino konfiskavimo atvejų (2014 m. – 76 000), per kuriuos konfiskuota 69,4 t kokaino (2014 m. – 51,5 t) (infografikas, 26 p.). Miestų lygmeniu, remiantis kokaino likučių komunalinėse nuotekose tyrimo duomenimis, daugumoje iš trylikos 2011–2016 m. duomenis pateikusių miestų buvo matoma stabilumo arba ilgalaikė didėjimo tendencija. Dvidešimt du iš 2015 ir 2016 m. duomenis pateikusių 33 miestų nurodė kokaino likučių padidėjimą, keturi – sumažėjimą, o septyni – stabilų padėtį ⁽¹⁰⁾.

Nors kartą gyvenime kokaino yra bandę apie 17,5 mln. suaugusiųjų (15–64 metų amžiaus) europiečių. Iš jų per pastaruosius 12 mėnesių šį narkotiką vartojo apie 2,3 mln. jaunų (15–34 metų amžiaus) suaugusiųjų. Remiantis nacionalinėmis apklausomis, kurios vykdomos nuo 2014 m., kokaino vartojimo paplitimas yra stabilus.

Su kanapėmis susijusios politikos pokyčiai pasaulyje. Koks jų poveikis Europai?

Pastarieji kanapių reguliavimo sistemos pokyčiai kai kuriuose **Šiaurės ir Pietų Amerikų** regionuose paskatino **Europos** politikos formuotojų ir visuomenės susidomėjimą ⁽¹¹⁾. „Kol bus galima nustatyti santykinę įvairių su kanapėmis susijusios politikos metodų sąnaudas ir naudą, reikia palaukti patikimų vertinimų“, – teigiama ataskaitoje. **28 ES valstybėse narėse** požiūris į kanapių reguliavimą ir vartojimą skiriasi: šiuo metu kai kur taikomi ribojamieji modeliai, o kai kur toleruojamos asmeninio vartojimo formos ⁽¹²⁾. Vis dėlto nė viena nacionalinė Europos (28 ES valstybių narių, Turkijos ir Norvegijos) vyriausybė nėra aiškiai pasisakiusi pritarianti pramoginio kanapių vartojimo legalizavimui.

Nepaisant platesnio poveikio kovos su narkotikais politikai, kai kuriose ne Europos šalyse veikianti komerciniu požiūriu reguliuojama kanapių rinka skatina inovacijas ir gaminių (pvz., inhaliatorių, elektroninių cigarečių skysčių ir valgomųjų gaminių) plėtrą o tai, laikui bėgant, gali turėti įtakos vartojimo ypatumams Europoje. Šiuo atžvilgiu ataskaitoje pabrėžiama stebėsenos svarba ir būtinybė vertinti galimus bet kokių būsimų pokyčių padarinius sveikatai.

Nors kartą gyvenime kanapių yra bandę apie 87,7 mln. suaugusių (15–64 metų amžiaus) europiečių. Iš jų per pastaruosius 12 mėnesių kanapes vartojo apytiksliai 17,1 mln. jaunų (15–34 metų amžiaus) europiečių. Apie 1 proc. Europos suaugusiųjų kanapes vartoja kasdien arba beveik kasdien (per pastarąjį mėnesį jas vartojo 20 arba daugiau dienų). Iš naujausių apklausų rezultatų matyti, kad su kanapių vartojimu per paskutinius 12 mėnesių susijusi padėtis šalyse tebesiskiria (2.2 pav.). Kanapės toliau siejamos su sveikatos problemomis; dabar dėl jų Europoje (28 ES valstybėse narėse, Turkijoje ir Norvegijoje) yra daugiausia (45 proc.) gydytis nuo narkotikų priklausomybės pradedančių vartotojų. Apskritai pirmą kartą gydytis pradėjusių dėl kanapių vartojimo problemų turinčių asmenų, apie kuriuos pranešta, skaičius išaugo nuo 43 000 asmenų 2006 m. iki 76 000 asmenų 2015 m.

ES ir JAV. Medžiagų vartojimo paplitimo tarp mokinių palyginimas

Stebint medžiagų vartojimo paplitimą tarp mokinių, galima gauti vertingų įžvalgų apie dabartinį rizikingą jaunimo elgesį ir galimas būsimas tendencijas. Remiantis dviem išsamiais 2016 m. mokyklose atliktomis apklausomis⁽¹³⁾, šių metų ataskaitoje lyginami ilgalaikiai medžiagų vartojimo paplitimo tarp **Europos** ir **Amerikos** (15–16 metų amžiaus) mokinių ypatumai. Iš šių apklausų rezultatų matyti, kad **Europos** ir **JAV** mokinių rūkymo ir gėrimo tendencijos mažėja, o kanapių vartojimo tendencijos atrodo esančios stabilesnės.

Pastarojo mėnesio kanapių vartojimo paplitimas tarp apklaustų **Europos** (21 ES šalies ir Norvegijos) mokinių buvo maždaug perpus mažesnis (8 proc.) nei nurodytasis **Jungtinėse Amerikos Valstijose** (15 proc.) (grafikas, 13 p.). Pastarojo mėnesio tabako vartojimo paplitimas tarp **Europos** mokinių buvo beveik keturis kartus didesnis (23 proc.) nei **Jungtinėse Amerikos Valstijose** – čia jis tesiekė 6 proc. Tabako vartojimo paplitimas tarp **JAV** mokinių buvo mažiau nei perpus mažesnis už kanapių vartojimo paplitimą šioje grupėje. Procentinė **Europos** mokinių, kurie nurodė per pastarąsias 30 dienų vartoję alkoholio, dalis buvo daugiau nei dvigubai didesnė (49 proc.) už procentinę tai nurodžiusių jų bendraamžių **amerikiečių** dalį (22 proc.).

„Siekiant išsiaiškinti sąlyginę socialinių, su aplinkybėmis susijusių ir reguliavimo veiksnių įtaką jaunimo pasirinkimui, reikia toliau analizuoti mokinių medžiagų vartojimo panašumus ir skirtumus“, – teigiama ataskaitoje ir priduriama: „Pavyzdžiui, išsiaiškinus, kodėl dabar Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Europoje mažiau rūkoma cigarečių, galbūt būtų galima gauti įžvalgų, kaip spręsti kitų medžiagų, pvz., kanapių, vartojimo problemas.“

Dėmesys su narkotikais susijusiai padėčiai įvairiose šalyse

Šiandien paskelbta ataskaita pirmą kart bus papildyta trisdešimčia **nacionalinių narkotikų vartojimo paplitimo ataskaitų**, kuriose pateikiama apibendrinta informacija apie narkotikų vartojimo reiškinį kiekvienoje iš šalių (28 ES valstybėse narėse, Turkijoje ir Norvegijoje). Šiose **EMCDDA** bendradarbiaujant su „Reitox“ nacionaliniais stebėsenos centrais parengtose, gausiai grafikais iliustruotose ataskaitose aptariamas narkotikų vartojimas ir visuomenės sveikatos problemos, kovos su narkotikais politika, atsakomosios priemonės ir narkotikų tiekimas⁽¹⁴⁾. Iš svarbių ypatybių paminėtina lentelė „Glaustai“, kurioje nacionalinės su narkotikais susijusios problemos apibendrinamos pateikiant skaičius, ir ES rodiklių suvestinė, kurioje šalies duomenys pateikiami Europos kontekste.

Apibendrinama **EMCDDA** valdybos pirmininkė **Laura d'Arrigo** sakė: „Narkotikų reiškinys nuolat kinta, todėl reikia plėtoti ir atsakomąsias Europos priemones. Todėl pirmiausia turime išsiaiškinti, su kokiais sunkumais susiduriame: EMCDDA stengiasi pateikti kuo geresnius faktinius duomenis apie su narkotikais susijusių padėčių visoje Europoje. Šiais metais *Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaitoje* pateikiant duomenis lyginama padėtis įvairiose šalyse ir aiškiai atkreipiamas dėmesys į kylančius pavojus, kad sprendimų priėmėjams būtų lengviau imtis veiksmingų priemonių. EMCDDA analizės labai svarbios siekiant užtikrinti, kad naujas ES kovos su narkotikais veiksmų planas per artimiausius ketverius metus išliktų aktualus. Faktiniais duomenimis grindžiamo požiūrio skatinimas kovos su narkotikais politikos formavimo srityje – tai svarbus įnašas į sveikesnę ir saugesnę Europą.“

Pastabos

⁽¹⁾ 2017 m. Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaitos dokumentų rinkinį galima rasti adresu www.emcdda.europa.eu/edr2017

Ataskaitoje pateikiami duomenys susiję su 2015 m. arba su paskutiniais metais, kurių duomenys buvo pateikti. Žr. narkotikų vartojimo paplitimo įverčių suvestinę lentelėje „Glaustai“. Šiame pranešime spaudai nurodyti paveikslai pateikti ataskaitoje. Daugiau paveikslų ir lentelių galima rasti Statistikos biuletenyje (www.emcdda.europa.eu/data/stats2017).

⁽²⁾ www.emcdda.europa.eu/topics/pods/preventing-diversion-of-opioid-substitution-treatment

⁽³⁾ www.emcdda.europa.eu/topics/pods/preventing-overdose-deaths

⁽⁴⁾ www.emcdda.europa.eu/topics/pods/drug-consumption-rooms

⁽⁵⁾ www.emcdda.europa.eu/publications/insights/take-home-naloxone

⁽⁶⁾ www.emcdda.europa.eu/news/2017/3/council-decision-control-mdmb-chmica — www.emcdda.europa.eu/topics/pods/synthetic-cannabinoids

⁽⁷⁾ Pateikta adresu www.emcdda.europa.eu/publications/rapid-communications/high-risk-drug-use-and-nps

⁽⁸⁾ www.emcdda.europa.eu/publications/joint-reports/acryloylfentanyl — www.emcdda.europa.eu/activities/action-on-new-drugs

⁽⁹⁾ http://europa.eu/rapid/press-release_MEX-17-896_en.htm

⁽¹⁰⁾ www.emcdda.europa.eu/topics/pods/waste-water-analysis — www.emcdda.europa.eu/news/2016/12/latest-data-reveal-drug-taking-habits-in-over-50-european-cities

⁽¹¹⁾ www.emcdda.europa.eu/topics/cannabis-policy

⁽¹²⁾ www.emcdda.europa.eu/publications/adhoc/cannabis-legislation-europe — www.emcdda.europa.eu/topics/pods/legal-supply-of-cannabis

⁽¹³⁾ www.espad.org/report/home — www.monitoringthefuture.org

⁽¹⁴⁾ Pateikta adresu www.emcdda.europa.eu/countries